

Etymologisia huomioita.

104. Suom. *kauka-*.

Suom. *kauka-*, *kaukana*, *kaukaa*, *kauas*, *kauan* jne., vatj. *kaugā* 'kauan', *kaugaz* 'kauas', *kaugāssi* 'kauaksi', *kaugasub* 'viivästyy', vir. *kaua* 'kauan', *kauaks* 'kauaksi, pitkään', *kaugel* 'kaukana, pitkällä' jne., liiv. *koḷgān* 'kaukana', *kōgaz*, *koḷgāks* 'kauas', *koḷgānt* 'kaukaa', *kōgīn* 'kauan', *kōgāks*, *kōguks* 'kauan kestävä, pitkäaikainen', *koḷgi* 'kaukainen' jne. sanaryhmään kuulunee myös vepsE (Kett.) *kaugestadēn* 'valjusti ümberkäies' (ellei tässä $u < a$). Tälle sanapesyeelle on jo aikoja sitten esitetty vastineita etäisemmistäkin sukukielistä, mm. lp. *guk'ke* 'pitkä', *gukka* 'kauan', *gukkas* 'kauas', mordE *kuvaka*, M *kə̌va·ka* 'pitkä', *kuvat* 'kauan' jne. sekä ostjDN *χῶu* 'pitkä', Kr. *χῶu* 'kauan', V, Vj. *ḷḷḷχ*, Trj. *ḷḷḷχ* 'pitkä', O *χῶu* 'pitkä; kaukana oleva (maa); kauan', DN *χῶuān*, V, Vj. *ḷḷḷχān*, Trj. *ḷḷḷχān*,

O $\chi\omicron\upsilon\acute{\alpha}\eta\eta$ 'aikoja sitten, pitkä aika sitten; kaukana' jne.¹ Mordvasta ja ostjakista onkin ilmeisesti tavattu oikeat vastineet, mutta lapista tuskin. Huolimatta siitä, että esitetty lapin sana merkityksen puolesta erinomaisesti sopisi tähän ryhmään, jää se äänteellisistä syistä pakostakin sen ulkopuolelle. Lapin sana palautuu kantalappalaiseen *kukka < *kūikka muotoon, joka ei tietenkään sovellu kantasuomen *kauka asun vastineeksi.

Lapin kielessä on kuitenkin pari muuta sanaa, jotka paremmin näyttävät tässä voivan tulla kysymykseen. Ensiksikin voidaan mainita seuraava adjektiivivi ynnä siihen liittyviä verbejä: lpR (Lind.-Öhrl.) *kaukas* 'tædiosus, tædium adferens; ledsam, som gör ledsnad', L (Wikl.) *kāuſkas* 'langweilig', *kāuſkahe-* 'sich langweilen; einer Sache überdrüssig sein', N (Friis) *gavkas* 'ingratus, taedii plenus; kjedelig (mindre end *akked*)', (Nielsen) *gāwkās -aw'k-* 'uhyggelig (f. eks. om et tomt hus; svakere enn *gabbos*); svært kjedelig (sterkere enn *akked*); som bare glaner og ikke vet hvad han skal ta sig for', Arj. (Lagercr.) *kāwŋkqssaŋjēn* (iness.) 'an einem entlegenen, langweiligen Ort', *ka-wŋkqlu-ššat* 'sich langweilen'. Konrad Nielsen sanakirjassaan asettaa mainitun *gāwkās* adjektiivin yhteyteen *gaw'kāt -āwk-* 'glane, glo, stirre (på el. efter)' verbin kanssa. Miten tämän 'töllistää, tuijottaa' merkitys lieneekin selitettävissä — erilaisia oletuksia ei olisi vaikea esittää —, niin ainakin merkitykset 'ikävä' ja 'ikävöidä, ikävystyä' ovat esitetylle sanaryhmälle varmasti alunperin ominaiset. Nämä taas luontevasti johtuvat 'pitkän, pitkäaikaisen' jne. merkityksestä samalla tapaa kuin esim. *ikävä* sanan kohdalla, jonka alkuperäinen merkitys tietenkin on 'pitkäaikainen, kauan kestävä', ja *ikävystyä* sanan synonyymi *pitkästyä* on riittävän selvä ja varma esimerkki vastaavanlaisesta merkityksen kehityksestä verbien alalla. Kun *aika tulee pitkäksi* tai *tuntuu pitkältä*, niin se samalla sanan sekä alkuperäisessä että nykyisessä mielessä *tulee ikäväksi*, *tuntuu ikävältä*. — Kuten edellä nähtiin, Lagercrantz ilmoittaa mainitsemansa yhdyssanan nyt puheena olevan alkuosan merkitykseksi myös 'kaukainen, etäinen' ja esittää epäröiden sellaisen ajatuksen, että se mahdollisesti olisi suomesta peräisin. Tällaista mahdollisuutta ei voikaan kieltää, joskin silloin on oletettava lapin sana saaduksi sellaisesta johdannaisesta, jollaista ainakaan suomessa tietävästi tätä nykyä ei ole: *kawe (< *kawyeŋ < *kawyeš) gen. *kaukeen tai ehkä *kauke gen. *kaukkeen, lapin *-kk-*ta ajatellen.

Mutta jos tämä lapin sana olisikin suomesta saatu, joka tapauksessa jo melko kauan sitten, niin lapissa on toinenkin sanaryhmä, jota voidaan

¹ Vrt. esim. O. DONNER Vergl. Wörterb. d. Finn.-Ugr. Spr. I, s. 4, E. N. SETÄLÄ FUF XII Anz., s. 29, SUSA XXX, 5, s. 31.

ajatella suom. *kauka-* sanueen vanhaksi vastineeksi. Sellaiset suomalaiset johdannaiset kuin (Lönnr.) *kauweta* (*kaukenen*) 'aflägsna sig', (lisäv.) *kauwastaa* 'aflägsna' ja nähtävästi tähän kuuluva *kaukuta* (*kauwun* l. *kau'un*) 'gå med sidan förut, gå undvikande, omvägar l. krokvägar (mennä kiertäen, kaartaaen)' tulevat ainakin osalta koko lähelle sitä Norjan lapin sanaa, josta Nielsenin sanakirja antaa mm. seuraavia tietoja: *gaw'get -wg-* '1. = *gawgestit* ¹, men ikke so almindelig brukt; 2. komme spredt, en nu og en da (især om ren)', *gawgestit* '1. drysse (intr.) ned el. ut; trenge ut (som f. eks. mel gjennom en sekk); utbre sig (om lukt); 2. stryke (vidt og bredt) omkring', esim. *boc'cuk gawgestik včrii mietta* 'renene stryker omkring overalt på fjellene', *gaw'gálit* 'én gang strø ut (i større masse, med hele hånden); slippe ut el. løs (en hel flokk, sauer f. eks.); sette (en større flokk) i bevegelse; løse (tømmer som fløtes)' jne. Friisin sanakirjan sisältämistä sanoista tähän kuuluvat mm. *gāwgestit* 'late circumvagari; stryge vidt og bredt omkring', *gawgestet* 'pulvis volitat; støve, fyge', esim. *biegast bajeduvvum saddok gawgestek* 'den af Vinden reiste Sand fyger' ja ilmeisesti myös *gavget* 'percipi (de odore); fornemmes (om Lugt)'. Ei ole mahdotonta ajatella, että näiden lapin verbien **kauka-* kanta olisi merkinnyt jotain sentapaista kuin 'etäinen, loitto, pitkävälinen, löyhä' ja että edellä mainitut verbit, joiden kantamerkitys on voinut olla 'etääntyä, loitota', 'loitontaa' jne. suhtautuisivat siihen vähän samantapaisesti kuin esim. suom. *levitä* 'utbreda sig; sprida sig, kringsprida sig', ja *levittää* 'breda, utbreda; sprida, utsprida, kringsprida; strö, utströ, skingra' *leveä* 'bred' adjektiiviin.

Äänteellisesti tämä vanha sana on muutamassa suhteessa mielenkiintoinen. Uskaltanee nykyään jo olettaa, että se suomalais-ugrilaisessa kanta-kielessäkin on kuulunut **kauka*, t.s. että *au* diftongi siinä on alkuperäinen eikä esim. *aŋ*:stä syntynyt kuten esim. *jaruhaa* sanassa. Kun *kauka* muotoa mordvassa vastaa *kuva-*, *kəva-* (*-ka* on tietenkin johtopääte) ja siinä *-v-* on entisen *-k-*:n jatkaja kuten esim. *javoms*, *javəms* (= suom. *jakaa*) verbissä, niin *u* (*ə*) on silloin käsitettävä *au*:n jatkajaksi.

Vartalosta *kauka-* katsotaan tavallisesti johtuneeksi myös sana *kaukalo* 'purtilo, ruuhi', vatj. *kaukalo* 'pesuallas', liiv. *koŋgəl* 'taikinakaukalo' (IpN *gaw'gel*, *gaw'ger* 'kaukalo' < suom.), mikä tuntuukin luonnolliselta: sanan alkumerkitys olisi ollut 'pitkänomainen astia'. Mutta jos tämän vastine toisaalta, kuten esim. AHLQVIST Mokscha-mordw. Gramm. s. 159, O. DONNER mp. ja SETÄLÄ »Quantitätswechsel» s. 7, 27, ovat selittäneet ja kuten myös tuntuu luonnolliselta, on mordM (Ahlqv.) *kovil* [= *kovəl*] 'Trog', herää kysymys, kuinka nämä selitykset sopivat yhteen: onko mordvassa

siis tässä johdannaisessa toinen vokaali (*o*) kuin muissa (*u, ä, ö*), vai eikö *kovil* kuulukaan *kwaka, kēvaka* jne. sanojen kanssa yhteen, vai onko *kaukalo* sitenkin pidettävä *kauka-* kannasta erillään. Sellainenkin mahdollisuus kuitenkin on, että *kaukalo* on johtunut *kauka-* vartalosta (vähän samaan tapaan kuin esim. *purtilo purte-* vartalosta) ja että mordM *kovil* samasta merkityksestään huolimatta on etymologisesti vallan eri sana, jolla on vastine ostjakissa. O. DONNER vertaa mp. sitä myös ostj. (Castr.) US [= Dialekt unterhalb Surgut] *kwel*, OS [=Dialekt oberhalb Surgut] *kwel* 'Holzmörser' sanaan. Castrénin tarkoittama sana lienee sama kuin (Paas.) Kond. *kēwəl* 'pyöreähkö lapionmuotoinen kauha, jolla kalaa mätetään padasta', (Pápai) FO (= Ylä-Ob) *kōghul* 'ковшикъ (meritö kanál v. csésze), melylyel a vizez merik', (Karj.) V *kōγəl'* 'kauha; kuppi, pyöreä puu-, savi-, lasiastia, teekuppi, lautanen', Vj. *kōγəl'* '(pyöreä puinen, porsliininen ym.) kuppi, vati', VK *kēγəl'* 'vati, kuppi; ковшикъ', Vart. *kōγəl'*, Likr. *kēγ_uəl'* 'kauha, ковшикъ', Trj. *kōγ_uəl'* '(vesi)kauha, ковшикъ'. Ostjakin sana on siis etuvokaalinen ja mordvan sana takavokaalinen, mutta kun mord. *o* toisinaan on etuvokaalinkin jatkaja, esim. sanoissa mordM *pokân* ~ ostjNi., Kaz. *pōkən'*, O *pōgən*, vogT *pūχnì* 'napa', mord. *sokś, śokś, śoks* ~ ostjV, Vj. *sōγəs*, vogT *tūks*, suom. *syksy* ja mordM *otše* 'isää vanhempi setä' ~ suom. *isä*, ei tämän seikan tarvitse välttämättä estää sanojen yhteenkuulumista. Merkitysten ero taas on siksi vähäinen, ettei senkään voida katsoa asiaa ratkaisevan. Tulokseksi tästä jää siis, ettei ole täyttä selvyyttä siitä, kuuluuko suom. *kaukalo kauka-* vartalon johdannaisiin, vai onko se mord. *kovil* sanan vastine — kumpikin mahdollisuus samalla kertaa voi tuskin tulla kysymykseen; itse *kauka-* jne. sanan varsinaiseen etymologiaan tämä seikka ei kuitenkaan vaikuta.

105. Suom. *naala*.

J. MÄGISTE on Eesti Kirjandus aikakauskirjan vuosikerrassa 1926, s. 173—174, koettanut selittää, että eteläkarjalaisen yhdyssanan loppuosan (Genetz) *-noalañe* 'muotoinen, -lainen': *kaiken-n.*, *min-n.*, *ühen-n.* 'samallinen, yhtä kaikki', Tungut (Kettunen) *kaiken-nualañe* 'kõiksugune' alussa oleva *n* olisi noiden yhdyssanojen alkuosaan kuuluva genetiivin päätte *n* ja että Genetzin näiden ohella mainitsema muoto *-oalañe* ja Tverin murteella laaditussa Matteuksen evankeliumin käännöksessä esiintyvä *kaiken-ualazissa* 'kaikenlaisissa', joita tämä pitää myöhäisempinä, edustaisivat alkuperäisempää kantaa. Kantasana olisi Mägisten mukaan eteläkarjalan (Genetz) *oala, oalla* = *alla* ja *-oalañe, -noalañe* jne. siis suomen *alainen* sanan vastine. Edelleen Mägiste sanoo Genetzin rinnastaneen puheena olevan aineksen kanssa pohjoiskarjalan substantiivin *noala*

'leukapieli' poskipieli, poskipää', mutta hän epäilee, että tämä olisi joko Genetzin tekaisema tahi itse kielessä syntynyt abstraktio *-noalañe* adjektiivista.

Näiden arvelujen johdosta voidaan ensiksikin sanoa, ettei Genetz ainakaan karjalan kielen sanakirjassaan ole suorittanut muunlaista rinnastusta kuin asettanut sanat oikeaan aakkosjärjestykseen, jolloin *noala* ja *-noalaze* ovat joutuneet peräkkäin. Ja *noala* sanan merkityksien takia täytyy Mägisten esittämää abstraktio-oletusta pitää vähän uskottavana.

Karjalan *-noalañe*, *-nualañe* '-muotoinen, -lainen' adjektiivilla on vastine suomessa. LÖNNROTIN sanakirja sisältää sanan *naalainen* 'beskaffad', *kaikennaalainen* = kaikenlainen. Tämä saattaa tosin olla peräisin karjalaisista murteista, mutta suomen murteissa tavataan varmasti *naaluinen*, esim. Alahärmässä on *häjynnaaluunen* 'pahan- l. häjynsisuinen' ja Vähässäkyrössä *hyvännaaluunen* 'hyvänluontoinen (ihminen)', esim. »Suuttuu se hyvännaaluunenkin» (sananparsii). Ja itse kantasanakin suomessa tavataan. GANANDERIN sanakirjassa mainitaan *naala*, joka merkitsee 'seed; ställning. mos status rei (usurpatur de ebriosis revelentibus mysteria naturæ)' ja jonka käyttöä valaistaan esimerkeillä »*Ettei luisuus naulatesa naalaltansa at den ej under tilspikandet må komma i olag, från sin ställning*», »*Häpee naalaas, skäms för din hy (non est idem quod naama)*», »*Katzoin naisten naalan päälle (poët.) anlete, physionomie*». Porthanin käsialalla on vielä kirjoitettu seuraava lisäys: »*Istuttivat — naurut naalansa ylitze, åstadkommo skratt öfwer*» (lause on jäänyt kesken nähtävästi siksi, ettei Porthan ole osannut kääntää *naala* sanaa ruotsiksi). — RENVALL on supistanut nämä selitykset lyhyeksi maininnaksi *naala* 'status l. forma rei naturalis; natürliche Stellung, Gestalt', inde *läksi naalaltansa* 'ex statu ordinario dimovebatur', *häpee naalaasi* 'pudeat te formæ l. faciei tuæ', ja Lönnrot on kääntänyt *naalan* ruotsiksi sanoilla 'naturlig ställning, form, skepnad' ja hiukan muuttanut esimerkkejä: *lähti naalaltansa* 'rubbades från sitt rätta skick', *häpee naalaansa* 'skäms för sitt utseende'. Lisäksi Lönnrotilla on johdannaiset *naalakas* 'underlig till utseendet' ja (lisäv.) *naalaton* 'liten, kort' (esim. *n. tukki*); *naalakas* on myöhemmin pantu kirjaan ainakin Nivalasta, missä se merkitsee 'leikkisän pilkallinen, hiukan omituinen'. — Lönnrotin sanakirjan lisävihkoon on otettu myös normaalistettu karjalan *naala* 'kävinkel, kindben, kindbåge, käft (leuka- l. poskipieli, poskipää)'. Että tämäkin saattaa olla alkuaan sama sana, siihen voi viitata Isolta-joelta muistiin pantu johdannainen *naalikko* 'naama'. Ja suom. *muoto* 'forma, modus; (et.-pohj.) kasvot', lp. *muotto* 'toinen puoli kasvoja, poski, (pl.) kasvot' tarjoaa sopivan merkitysparalleelin.

Mägisten selitys karjalaisten muotojen alkuperästä ei voi siis olla oikea.

OJANSUU sen sijaan näyttää havainneen asian oikean laidan kirjoittaessaan (Vir. 1904, s. 12): »Kansanetymologia näyttää myös olevan sana *kai-kenoalañe* (merk. *kaiken-näkñi*, kaikellinen), jos se kielitajussa erotetaan *kaiken-oalañe*, niinkuin GENETZ merkitsee. *-noalañe* (EK) -muotoinen, -lainen: *kaiken-n.*, *min-n.*, *ühen-n.* samallinen, yhtäkaikki, *oala*, *oalla* EK:ssa = *alla*».

Suomen *naala* sanalla on vastine ainakin lapin kielessä. LINDAHLIN—ÖHRLINGIN vanha Ruotsin lapin sanakirja tuntee sanan *nale* 'species, genus; slag', it. 'indoles; lynne, art', esim. *pätsoi nale* 'species rangiferorum; ren-slag', *pahas nalest le sodn* 'haud bonæ indolis est; han är ej af god art' sekä johdannaiset *nalek*, *paha nalek* 'qui non est bona indole, pravus; vrång, af elak art' ja *nales*, esim. *i le sodn nales álma* 'malus vir est; han är en elak man', *i le udne nales talke* 'intemperies est hodie; i dag är elakt väder', *le kus nales mannos taggo?* 'an tutum istac iter est? är det rådeligit at fara den vägen'. Samankaltaisia 'tavan, lajin, suvun' jne. merkityksiä esiintyy muissakin murteissa. Piitimen lapista Halász mainitsee muodon *nällé* 'Rasse, Art, Sorte', Luulajasta Wiklundilla on *nälle* 'Art, Sorte', *nälék*, *nálan*, *puærré-n.* 'gutartig', Norjan lapista Nielsenin sanakirja sisältää mm. seuraavat tiedot: *nalle* 1. 'family, extraction, breed; ætt, herkomst, rase', 2. 'descendants, offspring; efterkommere, avkom', ja Kuollan lapista Genetz tuntee muodot (A) *na:l*, (Kld.) *nä:ll*, (T) *nä:lle* 'tapa; Art, Weise', (Kld.) *ju:kke-nalšem* 'kaikenlainen; allerlei'.

Lapin sanat palautuvat aikaisempaan *nála muotoon. Onko sana lapissa ja suomessa vanhaa yhteisperintöä vaiko lainaa jompaankumpaan suuntaan, sitä on toistaiseksi vaikea varmasti päättää.

106. Suom. *vuoka* ja *vuokko*.

Merkitykseltään ovat edellä käsitellyille läheisiä seuraavassa puheeksi tulevat sanat *vuoka* ja *vuokko* lappalaisine vastineineen.

Sana *vuoka* kuulunee nykyisessä yleiskielessä etupäässä kotitalouden ja keittiön piiriin, mutta se näyttää siinä olevan verraten uusi, vasta 1880-luvulla ilmaantunut tulokas. Sen on ilmeisesti vakiinnuttanut käytäntöön Kodin Sanasto, jonka »Kotikielen Seuran antaman toimen johdosta ja sen avulla» julkaisivat v. 1896 ILMI HALLSTÉN ja LILLI LILIUS »kodin kielen parantamiseksi». Tämän pienen ruotsalais-suomalaisen sanakirjan pohjana on »Lönnrotin Sanakirjasta, Langlet'in käsikirjasta 'Perheenemännille' y. m. teoksista» poimitut »kodin sanat». Puheena oleva sana sisältyy teoksen s. 26 olevaan artikkeliin, joka kuuluu näin: »*form* (*gelé-form m. m.*) *vuoka*, *muotti*». Se on varmaan otettu MATHILDA LANG-

LETIN teoksesta »Perheenemännille kaupungissa ja maalla», joka F. F. BRUMMERIN suomentamana oli ilmestynyt v. 1885, vaikka sanaa, ilmeisesti edellisen luoman käytännön pohjalla on viljelty — Nykysuomen sanakirjan poimintojen mukaan — myös v. 1891 julkaistussa »Uudessa helppohintaisessa keittiökirjassa». Brummer on puheenalaisen nimityksen tavannut varmaankin LÖNNROTIN sanakirjasta, jonka mukaan *vuoka* g. *vu'o'an* (*vuuan*) on 'form, sätt', esim. *siihen vuokaan* (*viisiin, nuotoon*) *tehty* 'gjord på det sättet, efter den formen'. Lönnrotin mukaan sanalla on siis abstraktinen merkitys 'tapa, muoto', mutta Brummer ja Kodin Sanaston toimittajat ovat sille antaneet konkreettisen merkityksen 'muotti'.

Vaikkei ole käytettävissä tietoja siitä, mistä päin Suomea Lönnrot tämän sanan on tietoonsa saanut, voidaan uskoa hänen osuneen oikeaan, kun hän sitä vertaa lapin sanaan *wuoke*, todennäköisesti tarkoittaen, että *vuoka* on lappalaisperäinen. Myös WIKLUND rinnastaa teoksessaan *Urlappische lautlehre* (s. 203) nämä lapin ja suomen sanat ilmeisesti vanhaa yhteisperintöä ajatellen. T. I. ITKONEN (SUSA XXXII, 3, n:o 522) taas arvelee suom. *vuoka* sanaa lapista saaduksi ja pitää lp. *wuoke*, *vuokke* sanan vanhana vastineena suom. *vaka-va* sanaa.

Tällä yhteislappalaisella sanalla on mm. seuraavia muotoja ja merkityksiä: lpR(Lind.-Öhrl.) *wuoke* 'forma, figura; skapnad, anseende' (esim. *tjabbak wuoke* 'forma venusta; vackert utseende', *maggar li so wuoke?* 'qua erat specie? huru såg han ut?', *tan wuokai* 'hoc modo; på detta sättet'), johd. *wuokok* 'idoneus, aptus; tjenlig, skickelig' (*w. kabmak* 'calceamentum aptum', *w. alma* 'vir honestus sive moratus; en beskedelig och artig man', *akta w.* 'uniformis, æqualis; jämnlík') ym., Vefs. (Lagercr.) *wuōk'en* (gen. sg.) 'Weise' (*tån v-n mie't'ie* 'in dieser Weise'), Piit. (Hal.) *vũhkê* 'Aussehen; Zustand; Aufführung', L (Wikl.) *wuōke-* 'Gestalt, Aussehen; Zustand', N (Niels.) *wuokke -g-* 'måte, vis, art, beskaffenhed; (bestemt) fremgangs-måte', (T. I. Itk.) I *wuōhi* g. *wuōwi*, Ko. *vũðk^E* g. *vuejje*, Kld. *vũck^E* g. *vũye* 'tapa'.

Äänneasun puolesta se kyllä sopii suom. *vaka-va* sanan kantavartalon vastineeksi: lapin sana on palautettavissa kantalappalaiseen *vaka nuotoon, eikä merkityspuolikaan aiheuta pahoja vaikeuksia. Voidaanhan hyvin kuvitella, että *vakava* alkujaan on merkinnyt sellaista, jolla on varmistuneen, pysyväiset tavat (vrt. *yksivakainen*, *vakainen* jne.). Allekirjoittanut on pitänyt mahdollisena (Sanat puhuvat s. 127), että tämän lapin sanan johdannaisia olisi suurta tarulintua, noidan apulintua (jonka hahmoon noidan on kuviteltu voivan muuttua) tarkoittava lp. *wuokko*, *wuoyu* (< *wuoyoi), jota ilmeisesti vastaa suom. (esim. Kalevala) *vaakalintu*. Jos tämä ajatus on oikea, niin silloin tuskin suom. *vaka-va* sopii lapin sanan vas-

tineeksi. Mutta tämän *vuokko*, *vuoyu* sanan johtuminen *vuokke* sanasta ei tietenkään ole täysin varmaa.

Suomessa ja lapissa on muudan toinenkin, edellisiä sekä äänneasun että merkityksen puolesta jonkin verran muistuttava sanapari. LÖNNROTIN sanakirjassa mainitaan sana *vuokko* 'lynne, sinnestillstånd, humör; skof'. Tätä vertaa jo QVIGSTAD («Beitr.» s. 116) lapin sanaan *vuökko* 'Laune', ja sama rinnastus esiintyy myös WIKLUNDILLA (UL s. 203). T. I. ITKONEN taas (SUSA XXXII,³, n:o 523) vertaa lpR *vuokko* 'temporis aut spatii intervallum' ja suom. (Peräpohj.) *vake* : *vakk(e)hesta* 'levon, väliajan jälkeen, verekseltä'; suom. *vuokko* sanasta hän ei puhu mitään.

On ilmeistä, että nämä lapin sanat kuuluvat sanaperheeseen, jonka jäseniä ovat mm. lpR (Lind.-Öhrl.) *vuokko* 'temporis aut spatii intervallum; et stycke väg, en liten tid, tids-rum ell. förlopp' (esim. *vuokkob katoi* 'aliquod tempus abfuit; han var en tid borta', *vuokko le taste tokko* 'illuc hinc magna satis est distantia sive spatium; det är et långt stycke dit härifrån'), L (Wikl.) *vuökkku-* 'Mal' (*näkin vüökküw læu mon tanne mannam* 'hier bin ich schon einigemal gewesen'), N (Friis) *vuokko* 'accessus (morbi), impetus (morositatis); Raptus, Lune, »Ri» af Sygdom' (*baha vuogost* el. *vuokost læt* 'være i ondt Lune', *baha vukkui* el. *gobmi šaddat* 'komme i ondt Lune', *go dam vuoko oažžo* 'naar han faar den Raptus', *vuokoi vuokoi* 'rykvis, af og til'), (Niels.) *vuokko -kk-* 'ri, raptus, rykk (når det er tale om sygdomsanfall eller om arbeide eller annen virksomhet)', *vuokkoi miel(l)dë* 'i rier, rykkevis', (Lagercr.) *vüö-H'kküš* jne. 'Laune, schlechte Laune' (*so læ paha vu-ohkun* 'er (sie) ist bei schlechter Laune'). Merkitykset ovat eri murteissa näennäisesti ehkä hyvinkin erilaiset, mutta liittyvät kuitenkin toisiinsa luontevasti, samaan tapaan kuin esim. ruotsin *skov* sanan merkitykset 'tovi', 'kuuro' ja 'puuska' tai suom. (Lönnr.) *kuuro* sanan 'skof, skede', 'stund, timme' ja 'skur' (vrt. *moneen kuuroon* 'många gånger', *kuuro päivää kuluupi* 'ett godt stycke af dagen förlider', *vaimon kuurot* 'ristningar l. födsloplågor för en qvinna').

Herää helposti kysymys, kuuluuko ehkä tämäkin lapin sana edellä esitetyn *vuokke* sanan johdannaisiin, koska sanojen sekä äänteellinen puoli että ainakin nykyiset merkityksetkin tuntuvat toisilleen likeisiltä. Äänteellisessä suhteessa on kuitenkin huomattava, että *vuokko* on alkujaan *-kk-*llinen, *vuokke* *-k-*llinen sana, eikä ole helppo päätellä, minkälainen johdannainen edellinen olisi jälkimmäisestä. Se voisi kenties olla alunperin *-j-*llinen possessiivinen adjektiivi ja palautua vanhaan **vakkoi* asuun, mutta siinäkin tapauksessa jäisi sanansisäinen geminaatta arvoitukseksi, sillä *vuokke* sanaa vastaavan johdannaisen olisi pitänyt

kuulua todennäköisesti *vayoi tai kenties *vakoi. Ei myöskään ole helppo osoittaa, että *vuok¹ko* sana olisi aikaisemmin ollut kolmitavuinen ja että sitten toisen ja kolmannen tavun välisen konsonantin kadon ynnä sen aiheuttaman supistuman johdosta aikaisempi *-k-* olisi pidentynyt *-kk-*:ksi. Näin ollen täytyy asia ainakin toistaiseksi jättää avoimeksi, sitäkin suuremmalla syyllä, kun eivät merkityksetkään aivan tarkalleen peitä toisiaan.

Varmana voidaan kuitenkin pitää, että myös suom. *vuokko* 'lynne, sinnestillstånd; skof' on lapista saatu lainasana.

Y. H. Toivonen.